

Nr 11.

Ankom till Riksdagens kansli den 14 maj 1912 kl. 1 e. m.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning af herr Åkerlunds m. fl. motion, nr 138, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om en undersökning angående reglering på angifvet sätt af Mälarens vattenstånd.

I en af herrar Åkerlund, Martin och Källman afgifven, till Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts behandling hänvisad motion hemställa motionärerna, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för undersökning, huruvida och till hvilken grad en reglering af Mälarens vattenstånd med teknisk och ekonomisk fördel skulle kunna åstadkommas genom en aflopps- och industrikanal af lämpliga dimensioner från Bällstaviken invid Sundbyberg genom Lötsjön och Råstasjön fram till Brunnsviken samt genom en utvidgning af utloppet härifrån och till Lilla Värtan.

Till stöd för denna sin hemställan anföra motionärerna följande: *Motionen.*
»Efter att hafva framhållit att tanken på att utnyttja Södertälje kanal för reglering af Mälarens vattenstånd hade måst öfvergifvas, yttrar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen på sid. 6 i sitt tryckta utlåtande om Mälarens reglering, dateradt den 18 maj 1908, följande: »Förslagsställaren har också ansett, att några andra aflopp från Mälaren än de nuvarande genom Norr- och Söderström samt ett eventuellt nytt utlopp genom Årstaviken och Hammarbysjön näppeligen lära kunna ifrågasättas.»

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 13 saml. 3 afd. 11 häft. (Nr 11.) 1

Det är tydligen af detta skäl, som det tills dato föreliggande officiella förslaget till Mälarens reglering uteslutande grundar sig på vattenståndets reglering genom aflopps- och dammbyggnader vid Norr- och Söderström samt genom den ifrågasatta s. k. Hammarbyleden.

Emellertid har sedermera på flera håll den uppfattningen allt mera rotfäst sig, att en kanal, framdragen från öfre delen af Ballstaviken genom Lötsjön och Råstasjön fram till Brunnsviken, från hvilken sistnämnda vik ett vidgadt utlopp borde anordnas ut till Lilla Värtan, skulle vara ägnad att i hög grad befördra möjligheten af Mälarens regleringens tekniska och ekonomiska utförande.

För denna kanal föreligger, såsom från 1909 års riksdag är bekant, ett lifligt intresse inom Sundbybergs köping och närgränsande samhällen med anledning af dessa samhällens *sanitära behof* att erhålla omsättning af Ballstavikens och Ulfundasjöns under nuvarande förhållanden stillastående och osunda vattenmassor. Den måttstock, efter hvilken företaget genom dessa samhällens åtgöranden skulle kunna bringas till stånd, vore dock icke af tillräckliga dimensioner för att kunna i väsentlig mån inverka på frågan om regleringen af Mälarens vattenstånd. Önskvärdheten af att nämnda kanalföretag komme till utförande med större dimensioner är dock påtaglig, hvilket inses af följande omständigheter.

På nyss omnämnda sida 6 i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utlåtande framhålles visserligen, att det ur *byggnadssynpunkt* ej möter några större svårigheter att med de af styrelsen föreslagna utvägarne genomföra vattenståndsregleringen. »Däremot», säger styrelsen, »möter en oundviklig och väsentlig svårighet däruti, att den vid vissa tider betydligt ökade af-rinningen ur Mälaren måste komma att medföra förändringar af strömförhållandena i hamnar och sjötrafikleder inom Stockholm.» Det framgår af utredningen i dess helhet att allvarliga olägenheter af dylik beskaffenhet komma att kvarstå, huru än regleringen i detalj tänkes anordnad, baserad på den i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag gjorda förutsättningen i fråga om vattenutlopp allenast genom Norr- och Söderström samt genom Hammarbyleden.

Anledningen till dessa svårigheter lär väsentligen vara den, att den aftappning, som anses möjlig genom Hammarbyleden, är alltför ringa i förhållande till de vattenmassor, som vid högvatten böra afledas, hvadan alltså anordningar måste vidtagas för att genomsläppa så stora vattenmängder genom Norr- och Söderström, att strömförhållandena inom Stockholms nuvarande hamnområde väsentligen försvåras. Det torde vara uppen-

bart, att dessa olägenheter skulle komma att försvinna, i och med att en betydande del af Mälarens vattenmassor afbördas medelst en kanal af tillräckliga dimensioner mellan Ballstaviken och Brunnsviken i förening med vidgning af utloppet från Brunnsviken till Lilla Värtan.

Samtidigt som sagda kanal komme att praktiskt och tekniskt underlätta Mälarens reglering, komme den äfven att bespara ansevärliga delar af de kostnader, hvilka eljest finge nedläggas för särdeles vidlyftiga och dyrbara regleringsanordningar i Norrström och Söderström. Därjämte är att märka, att medan kostnaderna för sistnämnda regleringsanordningar skulle komma att representera rena utlägg, utan annan vinst än den af vattenståndets reglering, så blefve de kostnader, hvilka i stället eventuellt komme att nedläggas på den ifrågavarande kanalen, äfven på annat sätt fruktbarande, nämligen af den grund, att de mestadels lågländta och jämna markområden, hvilka kanalsträckningen genomlöper och *hvilka till största delen ägas af statsverket*, göras tillgängliga för sjöfart åtminstone med icke mastade fartyg. Då dessa markområden dessutom äro lätt tillgängliga med järnvägsspår från norra stambanan, så komme härstädes synnerligen välbelägna och lämpliga industritomter att uppstå, hvarigenom värdet af statens ifrågavarande markområden komme att i hög grad förökas.

Samtidigt härmed må erinras om Riksdagens beslut af den 26 april 1911 om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om försäljning af vissa delar af det s. k. Järfvafältet invid Stockholm m. m. Detta beslut afsåg visserligen de öster om järnvägen belägna delarna af nämnda fält, men läser väl hinder icke möta för Kungl. Maj:t att låta den sålunda begärda utredningen äfven omfatta lämpliga delar väster om järnvägen, mellan den söder om Järfva västerut fortlöpande landsvägen och Råstasjön.

Frågan om reglering af Mälarens vattenstånd har flera gånger varit föremål för Riksdagens behandling. Vid 1878 års riksdag föreslogo åtskilliga motionärer i såväl Första som Andra kammaren, att Riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa samt för nästa Riksdag framlägga förslag till åstadkommande af ett nytt och tillfyllestgörande utlopp för Mälarens vatten, och begärdes att för ändamålet 10,000 kronor måtte ställas till Kungl. Maj:ts disposition. Statsutskottet fann det af motionärerna afsedda syftet förtjäna uppmärksamhet, men ansåg sig ej kunna tillstyrka Kungl. Maj:t att bifalla motionen, då någon Riksdagens anhållan i förevarande afseende ej vore behöflig och i följd däraf ej heller lämplig, enär Kungl. Maj:t torde, om Kungl. Maj:t

Utskottet.

därtill funne skäl, förordna om den ifrågasatta undersökningens verkställande genom vederbörande ämbetsmyndighet.

Sedan frågan fallit vid nämnda riksdag, återupptogs densamma år 1882, då det i en motion föreslogs, att Riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om undersökning om och beräkning af kostnaderna för beredande af tilloppet motsvarande aflopp för Mälarens vatten samt till bestridande af kostnaderna för denna undersökning anslå 5,000 kronor. Statsutskottet ville visserligen ej förneka, att ju icke den af motionären omförmälda frågan med skäl måste anses vara af framstående vikt, men saknade tillfälle att i det skick, hvori frågan då föreläge, bedöma, huruvida densamma äfven vore af beskaffenhet att påkalla åtgärder från statens sida. Riksdagens beslut utföll i öfverensstämmelse med utskottets hemställan.

Vid 1900 års riksdag framfördes frågan ånyo, då en motionär påyrkade, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i sammanhang med en då föreslagen undersökning af ombyggnad af segelleden genom Mälaren låta verkställa undersökning samt upprätta plan och kostnadsförslag för en reglering af Mälarens vattenstånd i syfte att hålla vattnet i nämnda sjö såvidt möjligt i en konstant nivå närmast öfverensstämmande med dess medelvattenstånd samt för nämnda ändamål bevilja ett anslag af 10,000 kronor. Förslaget blef, ehuru med välvillig motivering, afstyrkt af statsutskottet, hvars hemställan af båda kamrarna bifölls.

Med föranledande af hvad som förekommit vid behandling af denna motion anbefalldes Kungl. Maj:t väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 8 mars 1901, efter inhämtande af styrelsens yttrande, att draga försorg om verkställande af undersökningar i afseende på reglering af vattenståndet i Mälaren. Resultatet af de på grund häraf företagna undersökningarna föreligger i ett den 8 maj 1908 af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen afgifvet utlåtande öfver förslag till reglering af Mälarens vattenstånd och uprensning af dess farvatten.

Enligt detta förslag skulle en reglering af Mälaren åstadkommas dels genom sänkning af högvattenytan på det sätt att utloppen vidgades, så att större vattenmassor kunde afbördas per tidsenhet, och dels genom lågvattenytans höjande, hvilket förutsatte uppdämningsanordningar, hvarigenom den afrinnande vattenmängden blefve mindre.

För närvarande uppgår den största afrinningen till 535 kubikmeter i sekunden, däraf genom Norrströms båda grenar 455 kubikmeter och genom Söderström 80 kubikmeter per sekund.

Efter den föreslagna regleringens utförande beräknades den största

afrinningen komma att utgöra genom Norrströms båda grenar 395 kubikmeter, genom Söderström 330 kubikmeter samt genom ett nytt utlopp vid Skanstull 75 kubikmeter eller sammanlagdt 800 kubikmeter per sekund.

I afseende på betydelsen af en reglering af Mälarens vattenstånd i enlighet med här omförmälda förslag framhåller väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bland annat, att strandägarna kring Mälaren skulle hafva gagn af regleringen därigenom, att de erhöle en väsentlig sänkning af högvattenståndet samt pålitligare vattenförhållanden med däraf följande stor ökning i värdet af deras till cirka 12,000 hektar uppgående vattenskadade mark — jordförbättringen värderas till ett belopp mellan 2,5 och 5 millioner kronor — och att minskningen i vattenvariationerna skulle förbättra de sanitära förhållandena kring sjön. Vidare skulle sjöfarten på Mälaren hafva gagn af regleringen därigenom, att den skulle underlättas och förbättras genom det höjda lågvattenståndet och att minsta vattendjupet i hamnarna vid Mälaren ökades genom lågvattenståndets höjning. Slutligen blefve regleringen till gagn för Stockholms stad därigenom, att öfversvämningar af låga kajer förekommes, att minskningen af vattenvariationen underlättade rörelsen vid stadens mälarhusnar, att uppsjöperiodernas varaktighet skulle minskas från nuvarande cirka 6,5 % till cirka 4,4 % af tiden samt att genom lågvattenståndets höjning befintliga trävirkesrust under byggnadsverk vid stadens mälarhusstränder skulle bättre skyddas och nya rust behöfva läggas mindre djupt.

Då emellertid, efter hvad ofvan framhållits, enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag den nu till 80 kubikmeter i sekunden uppgående afrinningen genom Söderström skulle ökas till 330 kubikmeter, komme detta att i så hög grad öka strömsättningen i stadsgårdshamnen, att man ansett fara för sjöfarten härigenom kunna uppstå. För att undgå denna olägenhet har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslagit, att vattenströmmen skulle utledas i Saltsjön genom tubanordningar på stort djup under vattenytan. Icke desto mindre torde det kunna ifrågasättas, huruvida risken för sjöfarten härigenom blir afvärjd.

Hvad angår det i herr Akerlunds m. fl. motion framburna förslaget om vidtagande af åtgärder för en undersökning, i hvad mån en reglering af Mälaren kunde åstadkommas genom ett kanalföretag från Bällstaviken till Brunnsviken, så har detta projekt uppkommit ur ett behof för Sundbybergs köping och närgränsande samhällen att i sanitärt syfte åstadkomma en ström af friskt mälärvatten genom de under nuvarande förhållanden

stillastående och osunda vattenmassorna i Ulfundasjön, Bällstaviken, Löt- och Råstasjöarna samt Järfvaån. Att detta är den ifrågasatta kanalens grundläggande ändamål framgår af en af ortsbefolkningen till statsutskottet vid 1909 års riksdag aflåten skrifvelse — föranledd af ett då framlagdt förslag om en driftbangårds förläggande norr om Hagalund i sådant läge, att densamma skulle komma att bli till hinder för kanalföretagets utförande — och det erhåller sin bekräftelse genom en underdånig skrifvelse till Konungen af den 27 mars 1912 från Sundbybergs kanal-kommitterade.

Vid sidan af detta lokala intresse står emellertid det gagn, som den ifrågasatta kanalen, utförd i härför lämpliga dimensioner med en beräknad afrinning af cirka 100—200 kubikmeter i sekunden, kan få för Mälarens reglering. Mälarens stora och invecklade vattensystem försvårar gifvetvis utförandet af dess ifrågasatta reglering genom ett enda aflopp — enligt ofvan omförmälda förslag det vid Stockholm. Äfven erbjuder den föreslagna stora aftappningen genom Söderström så stora tekniska vanskligheter och dyrbara anordningar, att skäl kunna anses föreligga att tillse, huruvida de möjligen kunna undvikas.

En sådan möjlighet synes det ej uteslutet att den af motionären föreslagna kanalen kan erbjuda, och då staten redan upptagit frågan om Mälarens reglering till utredning utan att därigenom för sin del binda sig för några med regleringens utförande förenade kostnader, anser utskottet skäl föreligga för staten att taga under öfvervägande den nu föreslagna kanalens användning i och för Mälarens reglering.

Äfven torde statens egenskap af markägare vid kanalen vara en anledning för staten att intressera sig för företaget.

På grund häraf hemställer utskottet,

att Andra kammaren för sin del ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t, vid den vidare utredning och behandling af frågan om Mälarens reglering, som genom statsmakternas åtgöranden kunna ifrågakomma, täcktes taga i öfvervägande, i hvad mån denna reglering med teknisk och ekonomisk fördel skulle kunna befordras äfven genom en aflopps- och industrikanal från Bällstaviken genom Lötsjön och Råstasjön till Brunnsviken samt genom

utvidgning af utloppet från denna sistnämnda vik till
Lilla Värtan.

Stockholm den 14 maj 1912.

På utskottets vägnar:

AXEL VON SNEIDERN.

Reservationer

af herrar *Olofsson* i Åvik och *Olson* i Torsby.

Herr *Erlansson* har begärt få antecknadt, att han ej deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.
